

დამიტრი შველიძე

თეიმურაზ I-ის საგარეო პოლიტიკა და მისი შედეგები

XVII საუკუნის საქართველოს (ძირითადად კახეთის სამეფოს) მიმართ რუსეთის პოლიტიკის არსი, ნ. კარამზინის შეფასებაში დევს – ბუტურლინის ექსპედიციის დამარცხების შემდეგ, რუსეთმა 118 წლით დაკარგა კავკასიისადმი ინტერესიო. მართლაც, რუსეთის XVII საუკუნის ისტორიას თუ გადავხედავთ, დავრწმუნდებით კარამზინის სიტყვების ჭეშმარიტებაში. ამ საუკუნის პირველი ოცწლეულის პერიოდი რუსეთის ისტორიაში ცნობილია როგორც „არეულობის“, „შფოთის“ ანუ „სმუტის ხანა“. ბორის გოდუნოვის მოულოდნელი სიკვდილის შემდეგ გაჩაღდა მწვავე ბრძოლა სამეფო ხელისუფლებისათვის. ტახტზე ერთმანეთს ცვლიდნენ მცირე ხნით გამეფებული შემთხვევითი პირები და ავანტიურისტები, რომელნიც რუსეთის მოწინააღმდეგე სახელმწიფოების მარიონეტებს წარმოადგენდნენ. არეულობით ისარგებლა პოლონეთმა და რუსეთის ტერიტორიის მნიშვნელოვანი ნაწილის ოკუპირება მოახდინა. „სმუტის“ დამთავრების შემდეგ, XVII საუკუნის მთელი პირველი ნახევრის განმავლობაში, რუსეთი კონფრონტაციულ დამოკიდებულებაში იყო პოლონეთთან, შვედეთთან და მათ ხელში არსებული რუსული ტერიტორიების დაბრუნებას ცდილობდა.

1632 წელს რუსეთის ხელისუფლებამ სმოლენსკის დაბრუნების გადაწყვეტილება მიიღო. 30 000-იანმა ჯარმა ქალაქს ალყაც შემოარტყა, მაგრამ უშედეგოდ. პოლონელებმა რუსთა ჯარი დაამარცხეს და 1634 წლის ზავის პირობებით სმოლენსკი, ჩერნიგოვი და ნოვგოროდ-სევერსკი მიიტაცეს. 1654-1667 და 1656-1658 წლებში მიმდინარეობდა რუსეთ-პოლონეთისა და რუსეთ-შვედეთის ომები. ერთი სიტყვით, რუსეთის საგარეო პოლიტიკის ძირითადი ყურადღება პოლონეთ-შვედეთისკენ იყო მიმართული.

რაც მთავარია, ამ პერიოდის რუსეთის ხელისუფლება ცდილობდა არ

ჩარუელიყო კავკასიის საქმეებში, არ გაელიზიანებინა ოსმალეთი და ირანი. 1637 წელს ღონელმა კაზაკებმა, რომლებიც ოსმალებს სიცოცხლეს უმწარებდნენ განუწყვეტელი თავდასხმებით, ციხესიმაგრე აზოვი აიღეს და რუსეთის მეფეს შეუთვალეს, თავისი ხელისუფლებისათვის დაექვემდებარებინა ციხე. ოსმალეთთან და ყირიმის ხანთან ომის პერსპექტივით შეშინებულმა მეფემ მიხეილ რომანოვმა (1613-1645 წწ.), უარი თქვა მუქთა შენადენზე და ბრძანა, აზოვი ძველი პატრონებისათვის – ოსმალებისათვის დაებრუნებინათ. ერთადერთი მიზანი, რაც რუსებს გააჩნდათ ჩრდილოეთ კავკასიაში, თავდაცვითი პოლიტიკის წარმოება და მის მფარველობის ქვეშ არსებული ტერიტორიების შენარჩუნება იყო, მაგალითად, თერგ-ქალაქისა, რომლის რეკონსტრუქციაც მიხეილ რომანოვის მმართველობის პერიოდში მოხერხდა.

ამგვარ ვითარებაში ცდილობდა რუსეთისაგან დახმარების მიღებას პრორუსული ორიენტაციის ერთ-ერთი თავგამოდებული ქართველი მეფე თეიმურაზ I დავითის ძე, ალექსანდრე II-ის შვილიშვილი. პირველად თეიმურაზმა მოსკოვში 1616 წლის თებერვალში გაგზავნა წერილი – თხოვნა. საპასუხოდ მოსკოვმა დიპლომატიური წარმომადგენელი ვერიოვკინი გამოაგზავნა. თეიმურაზს შემოუთვალეს, რომ მოლაპარაკებებისთვის ელჩები გაეგზავნა მოსკოვში, რათა დადგენილიყო, „როგორ უნდა მოექცე ჩვენი მეფური ხელის წყალობის ქვეშ ყველა შენი მტრისაგან დასაცავად“.¹ რუსეთი დიპლომატიურ თამაშებს იწყებდა – იმ პერიოდში იგი ვერც იოცნებებდა კახეთისათვის სამხედრო დახმარების აღმოჩენაზე, მაგრამ სიტყვით მაინც აიმედებდა თეიმურაზს, ყველა მტრის წინააღმდეგ დაგეხმარებო. მალე თერგის ციხესიმაგრის გარნიზონის უფროსმა მოსკოვს შეატყობინა 1616 წლის გაზაფხულ-ზაფხულზე შაჰ აბასის მიერ კახეთის აკლების შესახებ. რუსეთის მეფემ კახეთისკენ გაგზავნილი თავისი შიკრიკი გზიდან უკან, მოსკოვში, დააბრუნა.

თეიმურაზმა, რომელიც შაჰის კახეთში ლაშქრობების შემდეგ დევნილობაში იმყოფებოდა, 1618 წელს მოსკოვში გაგზავნა ელჩობა და რუსეთის მეფეს თხოვა შუამდგომლობა-გამოქომაგება, რათა შაჰ აბასს აღარ აეოხრებინა მისი ქვეყანა. ამავე დროს შაჰ აბასს სამშობლოში უნდა დაებრუნებინა თეიმურაზის შვილები და დედა, რომლებიც მას ირანში მძევლებად ჰყავდა გაგზავნილი. სხვათა შორის, კახთა მეფე აცნობიერებდა მაშინდელი რუსეთის არასაკმარის სამხედრო-პოლიტიკურ პოტენციალს და მიხეილ თევლორეს ძეს

¹ Н. Т. Накашидзе. Грузино-русские политические отношения в первой половине XVII века. Тб. 1968, გვ. 59.

სამხედრო დახმარებას არ თხოვდა. ამის მიუხედავად, თეიმურაზის იმედი რუსეთის მხრიდან დიპლომატიური მხარდაჭერისა, არ გამართლდა.

1618 წლის მაისში ირანში ჩავიდა რუსეთის ელჩობა მ. ბარიატინსკის ხელმძღვანელობით. მას ორმაგი დავალება ჰქონდა. თუ გამოირკვეოდა, რომ თეიმურაზი ოსმალეთთან კავშირში აღარ იყო და არც შაჰ აბასი აპირებდა კახეთში მორიგ ლაშქრობას, მაშინ ელჩი მადლობას მოახსენებდა აბასს, რომ მან გაითვალისწინა რუსეთის მეფის თხოვნა და აღარ ომობს „ქართულ მიწებზე“. ხოლო თუ გაირკვეოდა, რომ თეიმურაზი სულთანთან კავშირშია, მაშინ კრინტიც არ უნდა დაედრათ კახეთის შესახებ. ბარიატინსკის ელჩობის მიზანი მოსკოვის ირანთან კეთლმეზობლური ურთიერთობის გაღრმავება და სესხის თხოვნა იყო. ამიტომ თავიდანვე გამოირიცხა თეიმურაზის მხარდაჭერა, მით უმეტეს, რომ იმ პერიოდში, კახეთის ლტოლვილი მეფე თავს ოსმალეთს აფარებდა. რუსეთის დიპლომატია და პირადად მეფე მიხეილი ტკბილი სიტყვებით ამშვიდებდნენ თეიმურაზს, კმაყოფილებას გამოთქვამდნენ მისი ელჩობის მოსკოვში გაგზავნის გამო და აიმედებდნენ, შაჰს შეუუთვალეთ, „ივერიის“ მეფეები ადრე რუსეთის მფარველობის ქვეშ იყვნენო. ცხადია, ამ სიტყვების უკან არავითარი რეალური დახმარება არ იგულისხმებოდა.

თეიმურაზის ცდები რუსეთთან კავშირის აღდგენისა და მოსკოვის თუნდაც ფრთხილი მესიჯები კახეთ-საქართველოს მფარველობაზე მხოლოდ და მხოლოდ აღიზიანებდა შაჰ აბასს. მას უფრო უმტკიცებოდა აზრი, რომ „წყვეული გურჯისტანის“ საკითხს ერთხელ და სამუდამოდ მახვილით თუ არ გადაჭრიდა, საქართველოს დაკარგავდა. ამ წლებში თეიმურაზის პრორუსულმა პოლიტიკამ, მის მიერ ელჩობის გაგზავნამ მოსკოვში და ბარიატინსკის ელჩობამ ირანში, უფრო ნეგატიური შედეგი გამოიღო. 1620 წელს თეიმურაზის სიჯიუტით განრისხებულმა შაჰმა კახთა მეფის შვილები, ლევანი და ალექსანდრე, დაასაჭურისებინა. ლევანი გარდაიცვალა, ხოლო ალექსანდრე ჭკუაზე შეცდა. შაჰ აბასმა არავითარი ყურადღება არ მიაქცია რუსეთის ხელისუფლების შესაძლო უკმაყოფილებას და გადაწყვიტა სათავეშივე ჩაეკლა რუსეთ-საქართველოს ახლად აღდგენილი ურთიერთობების პერსპექტივა. თეიმურაზის შვილების დასჯით ირანი რუსეთს აგრძნობინებდა, რომ არ მოითმენდა რუსეთის ჩარევას საქართველოს საქმეებში, იმ ქვეყნის საქმეებში, რომელიც მას თავის სამფლობელოდ მიაჩნდა.

რუსული დიპლომატია ირანის შაჰთან საქართველოს საკითხის დიად დასმას და გამოქომაგებას ერიდებოდა, მაგრამ ცდილობდა თავისი სათქმელი

ირანელი ელჩებისთვის მაინც შეეპარებინა. ჯერ კიდევ 1614 წლის დეკემბერში, რუსეთის საელჩო „პრიკაზში“ შემდგარ საუბარში, რუსეთის დიპლომატიური მოხელე პ. ტრეტიაკოვი ირანელ ელჩს ხოჯა მურთაზს უსაბუთებდა, რომ კახეთის სამეფო ჯერ კიდევ ალექსანდრე II-ის დროიდან იყო რუსეთის მეფის სამსახურში და გაკვირვება გამოთქვა, ირანის მიერ კახეთის აოხრების გამო, მაგრამ საუბრის ბოლოს არ დაავიწყდა, დაემატებინა, რომ ეს მისი პირადი აზრი იყო. მისი სიტყვით, საქართველოს საქმეზე, რუსეთისა და ირანის მეფეები თვითონ შეთანხმდებოდნენ.

1615 წლის ივნისში, როდესაც ყიზილბაშები მეორედ აოხრებდნენ კახეთს, მოსკოვში ირანიდან დაბრუნდა რუსი ელჩი შახმატოვი და ჩაიტანა შაჰის ფირმანი. აბას I კატეგორიულად უცხადებდა რუსთა ხელმწიფეს: თუ თქვენს მხარეს დაიჭერენ კახელები, მიუხედავად ჩვენი მეგობრობისა და სიყვარულისა, მათ ჩვენკენ მობრუნებას არ მოვერიდებით.²

ერთი სიტყვით, 1616-1618 წლებში, როდესაც თეიმურაზ I რუსეთისაგან დიპლომატიური დახმარების მიღებისათვის ელჩობას გზავნიდა და ერთხანს თვითონაც ფიქრობდა მოსკოვში გამგზავრებას, რუსეთისათვის კახეთის მხარდაჭერა მეორეხარისხოვან საკითხს წარმოადგენდა და გამორიცხავდა რაიმე რეალურ შედეგს. პირიქით, სუსტი დიპლომატიური სიგნალები, რომლებიც შაჰის ყურამდე აღწევდნენ, უფრო ნეგატიურ ფონს ქმნიდა ირან-საქართველოს ურთიერთობაში. რუსეთის კახეთში ფეხის მოკიდების პერსპექტივა ირანის შაჰს მხოლოდ „გურჯისტანის საკითხის“ ძალისმიერი გადაწყვეტისაკენ უბიძგებდა.

აღნიშნულის მიუხედავად, 1614-17 წლებში კახეთში შაჰ-აბასის ლაშქრობებში რუსეთის ფაქტორს მხოლოდ მეორეხარისხოვანი როლი შეიძლება ეთამაშა. თეიმურაზ მეფის ელჩობა ხარიტონის მეთაურობით მხოლოდ 1618 წელს ჩავიდა მოსკოვში – ე. ი. *post factum*, კახეთში ყიზილბაშთა ოთხი განადგურებელი ლაშქრობის შემდეგ. კახეთის განადგურება ვერც თეიმურაზ I-ის რუსეთთან ურთიერთობის აღდგენას დაბრალდება. მაშ, რა იყო კახეთის მოთხრის ჭეშმარიტი მიზეზი?

ქართულ ისტორიოგრაფიაში დიდი ხანია, თითქოს დადგენილია და აღიარებულია ეს მიზეზი – იგი შაჰ აბასის იდეიდან მომდინარეობდა და მიზნად ისახავდა კახეთის დაცლას მკვიდრი მოსახლეობისაგან, მის გადასახლე-

² Н. Т. Накашидзе. Грузино-русские политические отношения в первой половине XVII века, გვ. 68.

ბას ირანში და მის ადგილზე ყიზილბაშურ-თურქმანული ტომების ჩამოსახლებას. მაგრამ არ არის გარკვეული და დადგენილი, როდის და რა მიზეზით უნდა შეეშავებინა ეს ანტიქართული პროექტი ირანის შაჰს.

აი, დამახასიათებელი თეზისი: „შაჰი თავის გადაუდებელ ამოცანად სახავდა ქართლ-კახეთის სამეფოების მოსპობას, იქ მაჰმადიანი მოსახლეობის ჩასახლებასა და სახანოების შექმნას. იგი დიდი ხნის განმავლობაში ემზადებოდა თავისი მიზნის განსახორციელებლად“.³ აქ ვითარება ისეა წარმოდგენილი, თითქოს შაჰ აბასს კახეთის მოთხრა უკვე 1603 წლიდანვე ჰქონდა გადაწყვეტილი, როდესაც ოსმალეთის წინააღმდეგ ომი წამოიწყო. სამწუხაროდ, ამგვარ თეზისს არასოდეს არ ახლავს სათანადო წყაროს მითითება. თეზისი კი თავისთავად შეიცავს ერთი სახელმწიფოს მიერ მეორე ქვეყნის დაპყრობის სხვადასხვა ფორმისა და ხარისხის მქონე პროცესების გაუმიჯნაობას, უზუსტობას. სხვადასხვა კატეგორიებია: ქართლ-კახეთის სამეფოების მოსპობა; სამეფოების დამორჩილება; მაჰმადიანური მოსახლეობის ჩასახლება; სახანოების შექმნა და ა. შ. საეჭვოა, რომ ეს ყველაფერი ერთდროულად და თავიდანვე ჰქონდა მიზნად დასახული აბას I-ს. მით უფრო, რომ საამისო მითითებები და წყაროები არ არის დადასტურებული.

უფრო სარწმუნოდ და ბუნებრივად მოჩანს ის, რომ შაჰ აბასი თანდათან და გარკვეული გარემოებებისა და მოვლენების შემდეგ მივიდა თავის ზემოაღნიშნულ საშინელ გადაწყვეტილებამდე – მოესპო კახეთის სამეფო და მისი მოსახლეობა. 1603 წელს წამოწყებული ომის მთავარი მიზანი ამასიის ზავის პირობების აღდგენა ანუ აღმოსავლეთ ამიერკავკასიის დაბრუნება, კერძოდ, ქართლისა და კახეთის სამეფოების დაპყრობა გახლდათ. შაჰ აბასის ეს განზრახვა სადავო არ არის. საფიქრებელი ის არის, რომ კახეთის მოსახლეობის დეპორტაცია შაჰის თავდაპირველ გეგმებში არ შედიოდა. მით უფრო არ ითვალისწინებდა იგი ქართლის მოსახლეობის აყრა-გადასახლებას, ყოველ შემთხვევაში, ამ ეტაპზე მაინც.

1606 წელს შაჰმა ქართლისა და კახეთის მეფეებად, შესაბამისად, 14 წლის ლუარსაბი და 16 წლის თეიმურაზი დაამტკიცა. ახალგაზრდა მეფეებს დიდი სიფრთხილე ჰპართებდათ ირანის მეტად შორსმჭვრეტელ მბრძანებელთან ურთიერთობაში. გავიხსენოთ, თუ როგორ ახერხებდნენ ისინი ამას.

ამჯერად ჩვენ უფრო თეიმურაზის პიროვნება გვაინტერესებს. ქართლიდან ახლად გასულმა შაჰმა შემახას ალყა შემოარტყა და დასახმარებლად

³ საქართველოს ისტორიის ნარკვევები. ტ. IV. რედ. მამია დუმბაძე. თბ. 1973, გვ. 262.

თეიმურაზი იხმო ჯარითურთ. ამ უკანასკნელმა თავის სიუზერენს უარი შეუთვალა და ლაშქრობისაგან განთავისუფლება სთხოვა. ისკანდერ მუნში წერს: „მაგრამ მან (თეიმურაზმა) ზოგიერთი იმ ბოროტგამზრახველის მიერ ცდუნებულმა, რომელნიც მუდამ აცდენდნენ უვიცს და გამოუცდელ (თეიმურაზს) სწორ გზას და არწმუნებდნენ მას, არ წასულიყო ცის მსგავს სასახლეში (შაჰის კარზე), ყალბი ბოდიში მოითხოვა და ითხოვა, რომ გაეთავისუფლებინათ იმუამად მაღალ კარზე ხლებისაგან და რომ გამოგზავნიდა თავის დედას, დედოფალს, რომელიც (მისი) ქვეყნის მთავარი საქმეების გადამწყვეტი იყო, რამდენსაც შეძლებდა და მოახერხებდა, იმდენის ლაშქრით“.

იმ საბაბით, რომ ქართველი მეფის გამოუცხადებლობა სხვა ქვეშევრდომებისათვის დაუმორჩილებლობის ცუდი და გადამდები მაგალითი არ გახლესო, შაჰმა თეიმურაზისთვის შეათვლევინა უბრალოდ, „ის მარტო მსუბუქად გვეახლოს“, ლაშქრობისაგან განთავისუფლება და უკან დაბრუნების ნებართვა გვთხოვოსო. მაგრამ, – განაგრძობს შაჰის მეხოტბე-ისტორიკოსი ისკანდერ მუნში, „(თეიმურაზმა) ბოროტგამზრახველების წაქეზებით, ამჯერად საპატიო მიზეზის გარეშე უარი თქვა (მოსვლაზე) და (შაჰის) სამსახურზე ბედნიერებას არ ეზიარა... რამდენიმე დღის შემდეგ მაღალ ურდოში მოვიდა დედამისი ქართველთა ჯარის ერთი რაზმით, რომელიც სულ ათასზე მეტი კაცისაგან არ შედგებოდა... ხელმწიფეს ეწყინა ეს უხამსი საქციელი“, მაგრამ არ შეიმჩნია. ჩვენ, რა თქმა უნდა, შორს ვართ იმ აზრისაგან, რომ შაჰ აბასის მლიქვნელი ისტორიკოსის არგუმენტები ჭეშმარიტებად მივიჩნიოთ, მაგრამ მას ანგარიში მაინც უნდა გავუწიოთ. ისიც უნდა ვაღიაროთ, რომ თეიმურაზის საქციელში პირადი პასუხისმგებლობისაგან გაქცევა-არიდება და მშობლის კალთას ამოფარება იკითხება.

შაჰმა წყენა გულში ჩაიკლა. ოსმალეთთან ომი გრძელდებოდა და კახთა ან მათი მეფის დასჯაზე ფიქრის დრო არ იყო. მან ქეთევან დედოფალს ირანულ-ყიზილბაშურად პატივი სცა: „თეიმურაზის დედა გაბედნიერებული იქნა ხელმწიფის ჰარამხანის მანდილოსნებთან შეხვედრით“, ხოლო კახთა რაზმისათვის არაფერი დაუვალეზა.⁴

1610 წლის ზაფხულში შაჰმა ისევ დაიბარა თეიმურაზი. ეს უკანასკნელი ამჯერად ეახლა ირანის მბრძანებელს და ამით ცოტათი გამოასწორა-გა-

⁴ ისკანდერ მუნშის ცნობები საქართველოს შესახებ. სპარსული ტექსტი ქართული თარგმანითა და შესავლითურთ გამოსცა ვლადიმერ ფუთურძემ. თბ. 1969, გვ. 70.

მოისყიდა თავისი ადრინდელი ურჩობა. საბოლოო კონფლიქტის პირობები 1612 წლის ზაფხულში შეიქმნა. შაჰმა კვლავ დაიბარა თეიმურაზი და ქართლის მეფე ლუარსაბ I. ირანის მბრძანებელს არც ერთი ეახლა და არც მეორე, რაც „აჯანყებას უდრიდა – ამით ისინი შაჰის ვასალობაზე უარს ამბობდნენ“.⁵ გაურკვეველია, რამ მისცა საფუძველი ქართველი მეფეების ამ უცნაურ ერთსულოვნებას. ირან-ოსმალეთის ომის სასწორი ირანის გამარჯვებისკენ იყო გადახრილი. ქართველი მეფეების საქციელი ოსმალეთის მძლეველ ირანთან ქართლისა და კახეთის დაპირისპირებას და მასთან მარტოდ დარჩენას ნიშნავდა.

მართლაც, 1612 წლის 20 ნოემბერს სტამბოლში ირან-ოსმალეთის ზავი დაიდო. ძირითადად აღდგა ამასიის ზავის პირობები. შაჰმა გადაწყვიტა დაუყოვნებლივ ესარგებლა ზავით და დაეპყრო ქართლ-კახეთი. მან თავი მოუყარა ჯარებს და 1613 წლის ოქტომბერში საქართველოსაკენ დაიძრა, თან ხმებს ავრცელებდა, ვითომდა ოსმალეთის დასალაშქრავად მიდიოდა. 1613-14 წლების ზამთარი შაჰმა განჯაში გაატარა.

რას აკეთებდნენ ამ დროს ქართველი მეფეები? მეფე-პოეტი არჩილი თავის ცნობილ პოემაში: „გაბაასება თეიმურაზისა და რუსთველისა“, რომელშიც კახთა მეფის ცხოვრებაა აღწერილი, თეიმურაზს ათქმევენებს: ირანის შაჰი „განჯას მოვიდა მოპარვით, ამბავი ვერ ვსცანთ მოსვლისა, სიტყვა რამ შემოეთვალა იქილამ სხვაგან წასვლისა“. ე. ი. ირანელთა გამოზამთრება მეზობელ განჯაში ქართველ მეფეებს „მოპარვად“ ჩაუთვლიათ და ამიტომაც არც საომრად მომზადებულან, თუმცა არც მორჩილებას აპირებდნენ.

აბასმა თეიმურაზს მძევლებად შვილები მოსთხოვა. ცხადია, ირანის შაჰი ვერაგულადაც მოქმედებდა და უზნეოდაც. იგი გამოუვალ მდგომარეობაში აყენებდა მეფეებს, მაგრამ სწორედ ამგვარი მწარე რეალობა მოითხოვდა მეფეებისგან გონივრულ, შორსმჭვრეტელ, აწონილ-დაწონილ და თავგანწირულ მოქმედებასაც. პირველ რიგში, მათ ის უნდა გადაეწყვიტათ, აპირებდნენ თუ არა ბრძოლას და თუ აპირებდნენ, რა რესურსებით, შესაძლებლობებითა და ვისი იმედით. სწორედ ეს ვერ გადაწყვიტეს. თეიმურაზმა მძევლებად თავისი უმცროსი შვილი ალექსანდრე და დედა ქეთევანი გაუგზავნა შაჰს, ხოლო მოგვიანებით, უფროსი შვილი ლევანიც. ასეთი მძიმე გადაწყვეტილების შემდეგ ცხადია, თეიმურაზი თითქოს სრული მორჩილების გზას უნდა დადგომოდა, მაგრამ მან საწინააღმდეგო ქმედება, დაგვიანებული და აზრს მოკლებული

⁵ საქართველოს ისტორიის ნარკვევები. ტ. IV, გვ. 262.

მზადება დაიწყო საომრად. თუ ომს აპირებდა, მძევლებს რაღას აგზავნიდა?

ამის შემდეგ შაჰმა თვით თეიმურაზი დაიბარა, მაგრამ კახეთის მეფე არც ამჯერად წავიდა ირანის მბრძანებელთან და კვლავ განაგრძო ომისათვის მზადება. შაჰ აბასის პირველი ლაშქრობა რომ კახეთის აოხრებით დამთავრდა, კარგადაა ცნობილი. აქ ჩვენთვის საინტერესო ისაა, რომ თეიმურაზის ნახევრად მორჩილებამ თუ დაუმორჩილებლობამ მშვენიერი საბაბი მისცა აბასს, კახეთი აეკლო. ქართველი მეფეები თითქოს ახლა მიხვდნენ წინააღმდეგობის უაზრობას, დასავლეთ საქართველოში გაიქცნენ და იმერეთის მეფე გიორგი III-ის (1605-1639 წწ.) კარს შეეხიზნენ. შაჰმა იმერეთის მეფეს სტუმრების გაცემა მოსთხოვა. სტუმარ-მასპინძელს შორის დიდი ბჭობა გაიმართა. ლუარსაბმა განაცხადა, რომ შაჰთან წასვლა აუცილებელი იყო. გიორგი III და თეიმურაზი დაბეჯითებით ურჩევდნენ ქართლის მეფეს, რომ თავი არ დაეღუპა და შაჰთან არ გამოცხადებულიყო. მაგრამ ლუარსაბი მტკიცე ნებისყოფის კაცი აღმოჩნდა – მან ქვეყნის ბედი საკუთარ თავზე მალლა დააყენა. არჩილი აკი ათქმევინებს ლუარსაბს:

„ანუ ქართლი ავაოხრო დახოცით და მერე წვითა“!

გვითხრა: „წავალ უსაცილოდ, აბა თქვენ და აქა სვითა“!

თეიმურაზი ერთში მართალი იყო, შაჰი რომ სიკეთეს არ უმზადებდა ლუარსაბს, ცხადი ჩანდა, მაგრამ თუ არ წავიდოდა, მის ქვეყანას რა სიკეთეს დააყრიდნენ? კახეთის მაგალითი წინ იდო. ლუარსაბმა თავი გაწირა, ჯერ ქვეყნისათვის, მერე კი სარწმუნოებისათვის. როცა შაჰმა ისლამის მიღება მოსთხოვა, ახალგაზრდა მეფემ უარი განაცხადა და ამისათვის მოწამებრივი სიკვდილით აღესრულა. ფაქტია, ქართლი გადარჩა აოხრებას.

თეიმურაზს შაჰთან გამოცხადება არც უფიქრია. ის ეტყობა განსხვავებულად სჯიდა. მან ფაქტობრივად, საკუთარი მეფობის შენარჩუნებისათვის ბრძოლაში კომპრომისი არ დაუშვა და სახანოდ კახეთის გადაქცევა გამორიცხა. რაც მთავარია, მან ამ მიზნისათვის გაწირა ყველა და ყველაფერი. ამგვარმა პოლიტიკამ ჯერ შეცლომების, მერე მძიმე შეცლომებისა და საბოლოოდ დანაშაულის სახე მიიღო. გავიხსენოთ შემდეგი მოვლენები.

1614 წელს ირანელებმა აღმოსავლეთ საქართველო დატოვეს. აქ მათი გარნიზონები დარჩა. 1615 წლის მაისში ოსმალეთმა ჯარების თავმოყრა დაიწყო ირანის საზღვრებზე. იმერეთში მყოფმა თეიმურაზმა კახეთს აჯანყებისაკენ მოუწოდა. კახელები მართლაც აჯანყდნენ, ირანელები განდევნეს და თეიმურაზი კვლავ მეფედ მიიპატიჟეს. თეიმურაზმა შაჰის მიერ კახეთში გა-

მოგზავნილი ალი ყული ხანის ლაშქარი გაანადგურა. ამის შემდეგ ისლა დაგვრჩენია, „ირანის ლომის“ გააფთრებული სახე წარმოვიდგინოთ. როგორც აბასის ფეხის მტკერი – მემატანე ისკანდერ მუნში წერს, „შაჰის უწმინდეს გონებას ხელმწიფის კეთილშობილური ალტკინების ალი და მისი მძვინვარების ცეცხლი ისეთი ძალით ავარდა, რომ ყოველი მისი ნაპერწკალი ქვეყნირების დამწველი მეხი იყო“.

საერთოდ, ჩვენს ისტორიოგრაფიაში გადაჭარბებულია შაჰ აბასის პირველი ლაშქრობის სისასტიკის აღწერა. ცოტა რამ ირანულ წყაროებსაც უნდა დაუჯეროთ. მაგალითად, იგივე მუნში გვარწმუნებს, რომ პირველი ლაშქრობის დროს ყიზილბაშები შაჰის შიშით ვერ ბედავდნენ კახეთის მოსახლეობის დარცვა-გლეჯას. რა თქმა უნდა, ისინი არც ჰუმანურად მოექცოდნენ დაპყრობილ ქვეყანას, მაგრამ, ფაქტია, პირველი ლაშქრობა არ იყო ისეთი საშინელი მასშტაბებისა და მიზნების მატარებელი, როგორც აბასის მომდევნო შემოსევები. პირველი ლაშქრობის დიდი სისასტიკის შესახებ არც „ქართლის ცხოვრება“ გვაწვდის ცნობებს. აქ უფრო იმაზეა საუბარი, რომ ყიზილბაშებმა ეკლესია-მონასტრები წაბილწეს და გაძარცვეს. ქართული წყარო თავისი დუმილით თითქოს ადასტურებს მუნშის ცნობას, რომლის მიხედვითაც, ყიზილბაშებს განსაკუთრებით დაუზარალებიათ კახეთის ორი ოლქი, ერწო და თიანეთი, საიდანაც წაუსხიათ 30 000 ტყვე და დიდძალი საქონელი.

აი, სულ სხვა იყო ყიზილბაშების მეორე ლაშქრობა, მაგრამ ჯერ ამ კატასტროფის მიზეზებზე შევეჩერდეთ. აშკარად ჩანს, რომ შაჰ აბასს პირველი ლაშქრობისას მხოლოდ ქართლ-კახეთის დაპყრობა და როგორც თანამედროვე ირანელი ისტორიკოსი ნასროლა ფალსაფი წერს, „საქართველოს ვილაიეთის ირანთან შეერთება ჰქონდა გადაწყვეტილი“.⁶ აქ მეორეხარისხოვანი მნიშვნელობა აქვს ამჯერად ჩვენთვის იმ გარემოებასაც, რომ შაჰს, რა თქმა უნდა, სამეფოები უნდა გაეუქმებინა და ისინი სახანოებად გარდაექმნა. ჩვენთვის ისაა მთავარი, რომ ამჯერად შაჰ აბასს ქართლისა და კახეთის მოსახლეობის აყრა და გადასახლება მიზნად არ ჰქონია და ჯერჯერობით, არც საამისო ნაბიჯი გადაუდგამს.

ამ გადაწყვეტილებამდე შაჰი კახეთის 1615 წლის აჯანყებამ, ალი ყული ხანის ყიზილბაშური ჯარის გაწყვეტამ და თეიმურაზის კვლავ გამეფებამ მიიყვანა. მძიმე დანაშაულის ტოლფასი შეცდომა დაუშვა არა მარტო თეიმუ-

⁶ ნასროლა ფალსაფი. შაჰ აბას პირველის ცხოვრება. უცხოური ლიტერატურის რეფერატული კრებული. ისტორია. თბ. 1978, გვ. 37.

რაზმა, არამედ, საერთოდ, კახეთის სამეფოს მიეღმა პოლიტიკურმა ელიტამ, მაშინდელმა ცნობილმა მოღვაწეებმა: დავით ჯანდიერმა, ნოდარ ჯორჯაძემ, შერმაზან ჩოლოყაშვილმა და სხვებმა, რომლებმაც თეიმურაზის წაქეზებით აჯანყება მოაწვეს. ეს უკვე მერამდენედ გამოავლინა თეიმურაზმა თავისი არა-შორსმჭვრეტელობა, სპონტანურობა, აჩქარებულობა, ვერ გათვალა ელემენტარული მოსალოდნელი შედეგები, გამოავლინა ის, რასაც პოლიტიკის სფეროში ირაციონალიზმი შეიძლება ეწოდოს. ამას დაემატა კიდევ ერთი პოლიტიკური სიბეცე – თეიმურაზმა ირანის მოსისხლესთან, ოსმალეთთან დაამყარა კავშირი და ოსმალეთის ხონთქარს მოკავშირედ გაუხდა, იმ ოსმალეთს, რომელსაც არა მარტო ირანი, არამედ რამდენიმე ევროპული ქვეყანა: ავსტრია, პოლონეთი, ბალკანელები, რუსეთი და სხვანი ებრძოდნენ.

როგორ არ უნდა დაეჯეროს ისევ შაჰის გამაღმერთებელ ისტორიკოსი ისკანდერ მუნშისეულ შეფასებას: „რადგანაც ღვთის განგებით გადაწყვეტილი იყო კახეთის ვილაიეთის დანგრევა, იქაურ ურწმუნოთა გაწყვეტა და ისლამის გამშვენირება, იმ ურჯულოთა ასი ათასზე მეტი ქალისა და ბავშვის გამოყვანა... ამიტომ ბედკრულმა თეიმურაზმა, ბედის შემობრუნების გამო, ყველაფერი გააკეთა თავისი უბედურების და იმ საწყალი ხალხის დახოცვისა და დარბევისათვის“.⁷

კახეთში ნამდვილი კატასტროფა დატრიალდა. 100 000 მცხოვრები მტერს შეაკვდა, 200 000 ირანში გადაასახლეს. აყვავებული ქვეყანა, სადაც ალექსანდრე II-ის დროს, „მოარული ყველა მღერდა“, ხოლო თვით მეფე ჩოდა თურმე, ხალხი ისეა მოძრავლებულ-მოშენებული, რომ კახეთში სანადირო ადგილები აღარ დამრჩაო – უდაბურ, მიტოვებულ, გაპარტახებულ ტერიტორიად იქცა. სამწუხაროდ, კახეთის დაქცევის ერთ-ერთი მიზეზი სამეფოს მაშინდელი ელიტისა და მისი მეთაურის, თეიმურაზ I-ის ახლომხედველური პოლიტიკა აღმოჩნდა.

ახლა კვლავ დაუბრუნდეთ რუსეთ-საქართველოს ურთიერთობას.

თეიმურაზ I-ის შეცდომებმა ყველაზე რელიეფურად რუსეთთან ურთიერთობაში იჩინა თავი. სამწუხაროდ, უკვე 1618-1619 წლებიდან ამ შეცდომებმა სულ უფრო მწარე შედეგების მოტანა იწყო, ჯერ თვით თეიმურაზის ახლო გარემოცვისათვის, მერე კი – მისი ქვეყნისათვის. ჩვენ იმას სრულიადაც არ უარყოფთ, რომ ქართველი მეფეების ლტოლვა რუსეთისკენ, მაჰმადიანურ-აგრესიულ გარემოცვაში დარჩენილი საქართველოსთვის, სავსე-

⁷ ისკანდერ მუნშის ცნობები საქართველოს შესახებ, გვ. 102.

ბით ბუნებრივი მოვლენა გახლდათ. მაგრამ რუსეთზე იმედის დამყარება და მისი დახმარების მოლოდინი XVII საუკუნის მანძილზე და XVIII საუკუნის დასაწყისის პერიოდში სრული ილუზია იყო. ეს ილუზია თავის ძირითად პოლიტიკურ კურსად აქცია თეიმურაზ I-მა. მისი პრორუსული ირაციონალური პოლიტიკის პირველ მსხვერპლად, როგორც აღვნიშნეთ, ჯერ მისივე მძევალი ვაჟიშვილები იქცნენ.

1623 წლის დეკემბერში მოსკოვში ჩავიდა თეიმურაზის ელჩი არქიეპისკოპოსი თეოდოსი. კახთა მეფე სიგელით ეკითხებოდა რუსეთის ხელმწიფეს, მიხეილ თევდორეს ძეს: ჯარს მომცემ დასახმარებლად, თუ ფულს. მოსკოვში კახეთის ელჩს არაორაზროვნად აუხსნეს, რომ არც ერთით და არც მეორით არ შეეძლოთ დახმარება.⁸ ამის შემდეგ თეიმურაზის ელჩმა მოსკოვის ხელისუფლებას სთხოვა, დიპლომატიური არხით მაინც დახმარებოდა განდევნილობაში მყოფ მეფეს და შაჰ აბასთან ეშუამდგომლა. რუსეთი ისე ერიდებოდა ძლევამოსილ ირანის შაჰთან მეგობრული ურთიერთობებისათვის ჩრდილის მიყენებას, რომ შუამდგომლობაზეც უარი თქვა. ყველაფერი ეს კი იმით დამთავრდა, რომ თეიმურაზის ანტიირანული დემარშებით გაღიზიანებულმა შაჰ აბასმა 1624 წლის 12 სექტემბერს არაადამიანური წამებით მოაკვლევინა თეიმურაზის დედა ქეთევან დედოფალი. საკმაო საფუძველი არსებობს იმისა, რომ კახთა დედოფლის წამებული სიკვდილი თეიმურაზ მეფის ოსმალეთთან კავშირისა, რუსეთში მორიგი ელჩობისა და დახმარების ძიების პირდაპირ შედეგად მივიჩნიოთ.

რამდენიმე წლის შემდეგ, 1634 წელს, თეიმურაზმა კახეთის ტახტი დაიბრუნა. იგი, როგორც წინა შემთხვევებში, კვლავ მიიწვიეს. კახეთში დაბრუნება, ცხადია, არ მომხდარა რუსეთის არანაირი ჩარევით. თეიმურაზი ირანთან კომპრომისზე წავიდა. მან ახალ შაჰს, სეფი I-ს, თავისი ქალიშვილი თინათინი მიათხოვა. შაჰ სეფი (1629-1642 წწ.) ოსმალეთთან ახალი ომის მოლოდინში იყო და თეიმურაზთან შერიგება ხელს აძლევდა. მან საჩუქრები გამოუგზავნა თეიმურაზს და კახეთში მისი გამეფება ცნო. თითქოს სტაბილური ვითარების პირობები შეიქმნა. თეიმურაზს წინ ქართლში როსტომ-ხანის მმართველობის მაგალითი ელო – 1632-33 წლებში ირანის შაჰმა ქართლის მეფედ დანიშნა სვიმონ მეფის ძმის – დაუთ ხანის შვილი, გამაჰმადიანებული როსტომი (ხოსრო-მირზა). მართალია ქართლმა ფაქტობრივად დამოუკიდებ-

⁸ Н. Т. Накашидзе. Грузино-русские политические отношения в первой половине XVII века, გვ. 87.

ლობა დაკარგა, მაგრამ ქვეყანამ ცოტა ხნით მშვიდობიანად მოისვენა და აღმშენებლობა დაიწყო. თეიმურაზი უკეთეს ვითარებაში იმყოფებოდა – იგი კახეთში ქრისტიანობის უფლებით იჯდა მეფედ და ვასალურ სახელმწიფოებრიობას ინარჩუნებდა.

აი, ამგვარ პირობებში, როცა ძირიანად მოთხრილ კახეთს მშვიდობიანობის პერსპექტივა შეექმნა, თეიმურაზმა მორიგი ელჩობა გაგზავნა რუსეთში – 1635 წელს. თეიმურაზი მეფე მიხეილ რომანოვს გულნაკლულად საყვედურობდა, თქვენ სრულიად დაგვივიწყეთ დიდი ხნის განმავლობაშიო, ჩვენ კი, ღმერთია მოწამე, სულ გვახსოვდითო. ჩვენ თქვენთან მეგობრობა გვინდა, მაგრამ ამას ხელს უშლის ირანის შაჰიო, რომელიც შიშობს, რომ ჩვენ თქვენთან არ შევერთდეთო. მერე კი ტრაბახობს კიდევ დაქცეული კახეთის მეფე: „ახლა მე თეიმურაზი, ერთი ვარ მის წინააღმდეგ, ხოლო მას არ შეუძლია ჩემი ძლევა, ხოლო – თუ მოსკოვის მეფესთან სიყვარულით ვიქნები, ის მე ვერასოდეს ვერ მძლევს“.

რუსეთის ილუზორული დახმარებით დაიმედებული თეიმურაზ I, 1639 წლის 23 აპრილს ფიცს დებს რუსეთის ხელმწიფის ერთგულებაზე, რასაც მოსკოვი დაჟინებით ითხოვს. ერთგულების ფიცი რუსეთის მფარველობას ნიშნავს, ეს იყო ალექსანდრე II კახთა მეფის 1587-89 წლებში დადებული ფიცის წიგნის ანალოგიური ხასიათის აქტი.

რუსეთი მარტო კახეთის კი არა, მთელი „ივერიის მიწების“ დაცვას კისრულობდა, ოღონდ ქაღალდზე. მას არც ახლა, არც შემდგომში, ერთი ჯარისკაციც არ გამოუგზავნია „უბედური თეიმურაზის“ (ისკანდერ მუნში) დასაცავად. სამაგიეროდ, თავადი ფ. ვოლკონსკის მეთაურობით კახეთში წარმოგზავნილმა ელჩობამ მოსკოვიდან ჩამოიტანა მრავალი საეკლესიო ჭურჭლეულობა, 300 ხატი, წიგნები, ხატმწერები... იგივე ან მსგავსი სურათი განმეორდა მომდევნო ელჩობების დროსაც, რომლებიც მიდი-მოდოდონენ გრემსა და მოსკოვს შორის. 1643 წელს რუსეთის მეფე მიხეილ რომანოვი კახეთის მეფეს წერდა: „ყველა შენი მტრებისაგან მოწყალე უფალი დაგიფარავს. ხოლო როცა მოვა დრო, ჩვენც შენ მეფე თეიმურაზს, ჩვენს მეფურ მოწყალეებსა და დახმარებას გავუწევთ“.⁹

ასეთი დრო არ დადგა. 1648 წელს თეიმურაზი საბოლოოდ დამარცხდა და იძულებული გახდა კახეთს სამუდამოდ გამოთხოვებოდა. მისმა უკომპრო-

⁹ М. Полиевктов. Материалы по истории грузино-русских отношений 1615-1640 гг. Тб. 1937, გვ. 173

მისო პოლიტიკამ ისედაც გაოხრებული სამეფო, სისხლისაგან დაცალა. დამარცხებულ მეფეს თვით ყველაზე ერთგული თანამებრძოლებიც კი გადაუდგნენ და როსტომ ქართლის მეფეს თეიმურაზის დატყვევებას სთხოვდნენ. თეიმურაზმა კვლავ იმერეთს შეაფარა თავი, ხოლო კახეთი შაჰმა როსტომ ხანს უბოძა.

თეიმურაზმა ახლა უფრო მეტი ენერგიით და ჯიუტად განაგრძო რუსეთში ელჩების გაგზავნა. ფაქტობრივად, ამ პერიოდიდან – 1648 წლიდან, მისმა ბრძოლამ დაკარგა ის ეროვნულ-სარწმუნოებრივი ხასიათი, რაც აქამდე ჯერ კიდევ ინარჩუნებდა და მიიღო საკუთარი მეფობისა და ხელისუფლების აღდგენისათვის ბრძოლის შინაარსი. ამ ბრძოლას კახეთ-საქართველოსათვის – რუსეთის დახმარებით თუ რუსეთის ჩარევით ამიერიდან, მხოლოდ უარყოფითი შედეგების მოტანა შეეძლო და ასეც მოხდა. ირანისთვის უკვე ცხადი გახდა, რომ თეიმურაზთან კომპრომისი შეუძლებელი იყო და მან საბოლოოდ გადაწყვიტა, ერთხელ და სამუდამოდ მოემალა ის საფუძველი, რომელიც თეიმურაზისთვისაც და რუსეთისთვისაც სამხრეთ კავკასიაში დამკვიდრების ბაზას წარმოადგენდა – კახეთის მოსახლეობა. ირანში კახეთის მკვიდრი მოსახლეობის სრული გადაშენება გადაწყვიტეს. 1656 წელს კახეთი როსტომს ჩამოართვეს და განჯის ხანს – სელიმს გადასცეს. ეს გეგმის პირველი ნაწილი გახლდათ. შემდგომში ირანელებმა კახეთში სამი დიდი ციხე ააგეს, კახეთი ორად გაყვეს, ისინი ყიზილბაშ ხანებს გადასცეს და საბოლოო ღონისძიება განახორციელეს – კახეთში 80 000-მდე თურქმანი ჩამოასახლეს.

ქართველი მოსახლეობა სრული გადაშენების საფრთხის წინაშე აღმოჩნდა. კახეთის თურქმანიზაციის პროექტის აღორძინებისა და განხორციელებისაკენ ირანის ხელისუფლებას თეიმურაზის პრორუსულმა ირაციონალურმა პოლიტიკამ უბიძგა. თეიმურაზის უგუნურმა საგარეო-პოლიტიკურმა კურსმა, ფაქტობრივად, დანაშაულებრივი შინაარსი და ხასიათი მიიღო. მდგომარეობა დაამძიმა იმანაც, რომ 1650-იან წლებში ირან-რუსეთის ურთიერთობა დაიძაბა. ასეთ ვითარებაში რუსეთმა საერთოდ აიღო ხელი ყველასგან იზოლირებული თეიმურაზის დიპლომატიურ მხარდაჭერაზეც კი, რასაც ადრე ეპიზოდურად მაინც მიმართავდა.

მიუხედავად რუსეთისგან დახმარების სრული უპერსპექტივობისა, თეიმურაზმა ჯერ თავისი შვილიშვილი ერეკლე გაგზავნა მოსკოვის მეფის კარზე, ხოლო 1658 წელს თვითონ ჩავიდა რუსეთის დედაქალაქში. თუ ამ პერიოდის თეიმურაზის ნაბიჯებს დავაკვირდებით, მხოლოდ ერთი დასკვნა

შეიძლება გამოვიტანოთ – კახეთის ექსმეფის ღონისძიებებს, ელჩობებს, თხოვნებს, შვილიშვილის გაგზავნას და პირად ვიზიტს რუსეთში უკვე აღარ ერქვა რაიმე პოლიტიკური კურსის წარმოება. ეს იყო ლტოლვილი და იზოლირებული გვირგვინოსნის განწირული ცდები, როგორც მიეპყრო რუსეთის ხელისუფლების ყურადღება და ეს ცდები დაცლილი იყო რაიმე რაციონალური პოლიტიკური შინაარსისგან. თეიმურაზი ყველანაირ დათმობაზე თანახმა იყო, ოღონდ რუსეთის მეფისგან დახმარება მიეღო. 1654 წელს თეიმურაზმა თანხმობა განაცხადა, რომ საქართველოს ეკლესიის მეთაურის ტახტზე რუსი მიტროპოლიტი დამჯდარიყო.¹⁰ სხვა შემთხვევაში იგი გაურკვეველი მიზეზის გამო თავის შვილიშვილს – „ერეკლენიკოლოზს“, მოსკოვის მეფის კარზე თითქმის მძევლის სტატუსით აგზავნიდა.¹¹

თეიმურაზის მეფობის ამ ბოლო აბსურდული ეპიზოდებიდან – მოსკოვში ვიზიტიდან, ერთი პოზიტიური შედეგი მაინც მიიღო ქართულმა მხარემ – კახთა ყოფილი მეფე თავისი 50-წლიანი მეფობის მანძილზე პირველად და პირადად დარწმუნდა, რომ რუსთა ხელმწიფისგან ნამდვილად ვერ მიიღებდა ვერანაირ სამხედრო-პოლიტიკურ დახმარებას. 1658 წლის 6 ივლისს რუსეთის მეფე ალექსი მიხეილის ძემ სასახლეში მიიღო „თავისი ქვეშევრდომი, ქართველი მეფე თეიმურაზ დავილოვიჩი“ – ასე აღნიშნავდნენ რუსული წყაროები. თეიმურაზს კიდევ ერთხელ და მერამდენედ აუხსნეს, რომ რუსეთი მას ჯარს ვერ მიაშველებდა და ამის მშვენიერი მიზეზიც ჰქონდათ – პოლონეთთან და შვეიციასთან მიმდინარე ომი.

თეიმურაზი ხელცარიელი დაბრუნდა სამშობლოში, სადაც ფაქტობრივად თავშესაფარიც აღარ ჰქონდა. მისი დამარცხებებით სავსე ჯერ პროოსმალური და შემდეგ პრორუსული პოლიტიკა სრული ფიასკოთი დამთავრდა. ეს კიდევ არ იყო ყველაფერი და შეიძლება მხოლოდ მეფის პირად უბედურებად ჩათვლილიყო. მთავარი ისაა, რომ სხვა მიზეზებთან ერთად, თეიმურაზის ირაციონალურმა პოლიტიკამ ორჯერ დააყენა კახეთის მოსახლეობა დიდი საფრთხის, ჯერ გენოციდის, ხოლო შემდგომ – გადაშენების წინაშე.

¹⁰ Н. Т. Накашидзе. Грузино-русские политические отношения в первой половине XVII века, გვ. 179

¹¹ გ. ქუჭუნაშვილი. „ამანათობის“ ინსტიტუტი საქართველო-რუსეთის ურთიერთობებში (XVI-XVIII სს). ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის საქართველოს ისტორიის ინსტიტუტის შრომები. III. თბ. 2011, გვ. 224-226, 232.

Dimitri Shvelidze

FOREIGN POLICY OF TEIMURAZ I AND ITS CONSEQUENCES

Summary

During the first half of the 17th century Russia had no military and political strength to challenge Iranian influence in Eastern Georgia. In such circumstances, almost half a century, Teimuraz I King of Kakheti was permanently conducting pro-Russian foreign political course.

Along with other reasons, irrational policies of Teimuraz had twice put population of Kakheti Kingdom in a great danger, first, while genocide in 1616, and then while attempts of ethnic extinction in 1650s.